

Universal Declaration of Human Rights - Dagbani

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the UDHR in Unicode project, <http://www.unicode.org/udhr>.

ZAL'SHENJA NJAN KPAŊSIR' ZOSIMDI NI NANGBAN YINI ANDUNIA TINGBANA SUNSUUNI

LAHABAL' TUULI

Yelimaŋli, behigu kam yi yen mali kɔre ni dariza zaŋ n chaŋ sal' mini o kpee sunsuuni faashee ka be che tab' bɔbbu ni tab' muysubu yirun yirun. Din lan pahi, di bi tu ka bɔliyoli be be nimdi ni. Din nyaŋa, di bi lan tu ka zab chɔyima ŋan ka alifaani gɔr be be sunsuuni. Yeltɔy' yoya lala n yi dɔysi nam tɔbu, ka bebu kɔŋ tulaale. Sal-nim yi lihim zɛm zal' shɛŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni ka zilsigu ni fabila nabigi m-maan pahi nabili be sunsuuni. Ashee tɔysigu ni shaawara ni be sheli, fabila ni yolitem ka ka di beni.

Din ni che ka fukumsi ni muysigu sayim zɔsimdi ka sokam ti zɔr' n bahiri o sol' la, di tuya ka ti niŋ kookali niŋ ti suhu ni, ka zal' shɛŋa ŋankam be litaafi ŋɔ ni daalifaani tabili sokam. Zal' shɛŋa din be litaafi ŋɔ ni lan nyela din tɔŋdi aminsi ni zɔsimdi ka bukaata kam maana.

Tingbana Nangban Yini Layingu sheli be ni bɔli yubɔlig' Yunaitid Neishins la nim zaa dihi nuu gbɔŋ ni ka dama be zaa yuya ni di kpaŋsi zal' shɛŋa ŋan zaa nye ŋan kpaŋsir' zɔsimdi ni tɔysigu tingbana sunsuuni. Binnamda Naa yiko puuni, paya bi gari doo, doo mi bi gari paya. Be zaa la yim. Ni dinzugu be bɔr' ni yɛda ni suhupielli be ti sunsuuni, ka ti puha yooi tab' zuɣu, ka yelli kam ku nyaŋ ti. Din ni kpaŋsi ka zal' shɛŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni maali sokam buchi, sokam maaimi o nii n karim litaafi ŋɔ ka di kpe o tibili ni venyelinga.

Dinzugu, pumpɔŋɔ,

Jeneral Asembli Layingu ni di

ti sokam lahabali ka dama

ZAL' SHENJA NJAN BE LITAAFI NJO NI NJO NYELA

ŋan ni niŋ tingbana ni sokam alifaani. Sokam, zaŋ n-ti tabli dunia-yili layingu balibu kam zaŋim zal' shɛŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni n-niŋ waazibu, ka bɔ daliri din ni che ka ŋa niŋ bayaana ni achiika: Wulinpuhili, Wulinluhili, Nudirigu, Nuzaa, ni luyulikam. Amaa Zal' shɛŋa be ni yu ni ti zaasa kpaŋsi maa n-dii mbɔŋɔ.

N-dam 1

Sal' la sala. Behig' be sokam sanimi, din pa la amii. Suhizɔbo be sokam sani; ka nambɔyu beni. Suhubɔhibo mi bi lan kɔŋ yigunaadam kam sani. Dinzugu dimbɔŋɔ zaa wuhiya ka dama di tu kamaata ka ti zaa yu tab' hali ni ti puuni.

N-yi 2

Zaligu dinkam be litaafi ŋɔ ni nyela din maani yigunaadam bukaata zaŋ n chaŋ behigu polo. Zaligu bi ti soli ni so gahimmi o kpee. Gbampielli ka soli ka o gahim Gbansabilli; doo di biehim paya; so mi di zaŋ o daadiini din par' o n zaŋ bɔbi o taba, o yaa zuɣu. So mi di tɛhi ni o behig' bee o buni bee o dɔyim dahibarka bee o bilichiinsi zuɣu o mali yiko din zemdi o kpee bee n zaysir' o.

Din nyaŋa di ka soli ka so zem o kpee ni o tiŋ viel' zuɣu. Nyun ya-nim nya suman-tali di pirim ni o ya nyays' zuɣu n lihi zem ban na be Soomanji-tali waamaa dabtim ni.

N-ta 3

So di pirim o wɔɣiritali zuɣu yeli ni o tum tuun sheli din gbarigir' behig' ka zal' shɛŋa ŋan be kpe bi ti o yelli. Di veeni ka kookali be sokam sanimi ka fawɔyili kani.

N-nahi 4

Zaligu bi lan n sayi ni so zaŋ o ygunaadam kpee niŋ o bilaa; dama dabtim daawabu gariya ka di bi pɔra. Dinzuɣu, taali n nyɛ li ni achiika ni nir' kɔhi dabili bee n da o.

N-nu 5

Zaligu bi lan sayi ni be niŋ so alaka bee fukumsi biɛɣu din ka albarika di tooni ni di nyaanɔ.

N-yobu 6

Zaŋ n chaŋ dunia-yili lɔɔ bee dunia-yili zaligu polo, soli kani ka be tooi pii kayili ti so, ka pii dɔɣu n ti so. Baŋ veeni nudirigu maa ka veeni nuzaa gba.

N-yopɔin 7

Zaŋ n chaŋ zal' shɛŋa ŋan be kundi puuni, yelli din dir' tarima dir' bilchina. Sariya dol' la yelimaŋli, di bi doli ziri.

N-nii 8

Sariya dibu shee, Gbampielli dini ka la di kɔ ka che Gbansabilli dini; dama ti zaa la yigunaadam-nima.

N-wei 9

Zaligu bi sayi ni yɛlwums' chɔɣima zuɣu be niŋim nir' fukumsi, bee n kpɛh' o duu, bee n kar o o yaannim tiŋ' ni, o ba-nim tiŋ' ni ka di ka soli.

Pia 10

Zaligu maa lan wuhi ni solibeni ka nir ni bɔ soya n tahi o sariya ben ni di li luɣusheli ka zualinsi kani, be yi di o sariya ka di bi tiyi o nini.

Piniyini 11

1. Kootu yi di nir' sariya, n yi kpɛh o la sarika, o mali yiko din zabiri oman zuɣu, n bɔr lɔya-nima, ka be zaani o nyaanɔ; ka naɣila ŋun gba nyami ka lala nyɛla niŋgbuŋ-duyili.

2. Zaligu lan yeli ni di ka soli ka be niŋ nir fitiina ka di lan bi tum m birigi tingban sheli puuni o ni zia maa zal' sheli; bee zal' shɛŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni. Nir yi tum m-birigi zaligu, be darigi' o tibili la zaligu kundi ni buɣsi ni be niŋim o shɛm.

Pinaayi 12

Zaligu lan wuhi ni di ka soli, sal-nim zamba puuni, ka be vihi nir' ni be baŋ ashili sheli din nyɛ o dahalali; bee o daaliwumma daashili; bee o yili puuni daashhiya; bee n vihi o washiika shɛŋa ŋan nyɛ o dini; bee n bɔ daliri n filim n filim o yoli. Zal shɛŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni ze la sokam nyaanɔ pa yino kɔ nyaanɔ' ka ŋa zɛya.

Pinaata 13

1. Zaligu lan wuhi ni sokam mali soli din gamdi o yubu tiŋ ŋan nuu be zal' shɛŋa ŋan zali ŋɔ ni.

2. Sokam lan mali yiko din yiri o ya, n duri tiŋduya ka tiligir' o ya na ka taali sheli kani.

Pinaanahi 14

1. *Zal' sheŋa ŋan be kpe lan wuhi ni nir' mali soli din zaŋdi o nyevili n zɔr tiligira ka tiŋ sheli o ni zɔ n kuli maa nim tayi n deeg' o.*
2. *Laabida, ŋunkam yi kpuyi napɔŋ lala yi tummi n birigi o tiŋgbɔŋ zal' sheli bee Tiŋgbana zaasa Nangban yini layiŋgu zal' sheli, o nye la o takahi bindi maa, dinzuɣu, o ni va o bini.*

Pinaau 15

1. *Zaligu din be kpe lan wuhi ni nir' mali yiko din kpehiri omanɔ zuliya sheli ni o suhu ni gbaai.*
2. *Di di pirim sheb' bee so suhuyubu zuɣu n mɔŋ so yiko din ni che ka o tooi kali omanɔ n kpehi zuliya shel' puuni o suhu ni yu.*

Pinaayobu 16

1. *Zaligu maa lan wuhi ni pay' kam ni doo kam: Kpuŋkpana waamaa Sayayelga mali yiko din kpuyiri bal' sheli o suhu ni yu n namdi zuliya o yaa tariga. Zal' she ŋa din be kpe ni sɔŋdi dɔɔ shem, di sɔŋdi pay' gba la lala.*
2. *Zaligu lan kpaŋsi yeltɔɣ' sheli. Yeda ni yeda shee, doo mali soli din kpuyiri o suhuyubu paya.*
3. *Zaligu lan wuh ni doo mini paya n yi layim n nam tunɔ. Ni dinzuɣu, nama dahilibarka puuni, ni be su dɔɔ mini pay' zaami.*

Pinaayopɔin 17

1. *Nir' mali yiko din zaani o dahalali azichi bee n nyar' sheb' pahiri omanɔ zuɣu ka be kper' wolima ni.*
2. *Dunia yelwumsa ŋun zuɣu ni ninvuɣ' yino suhuyubu zuɣu, soli kani ka be ni tooi fa nir' daazia.*

Pisaayika 18

Behig' wuhiya ka dama soli kani ka so tooi bɔbi o kpee. Sokam mali soli din tumdi o yubu ka doli adiini sheli din par' o. O suhu yi ti lan je adiini sheli o ni doli maa, o lan mali yiko din loori adiini sheli din ta o yem. Limama-nim mali soli din kpaŋsir' be daadiini ka jemdi Naawuni be daahanɔkaya tariga ka taali sheli kani.

Pishiyinika 19

Zaligu lan kpaŋsi ni yigunaadam kam mali yiko din dir' o suhuyubu daalizama, ka di kun o ni bɔr' luyusheli, di yi pa alizan sheli din galim.

Pishi 20

1. *Layiŋgu dinkam gbibi maaligu, litaafi ŋɔ kpaŋsir' li ka ze di nyaanɔ.*
2. *Soli kani ka nir' suhu bi gbaai minti sheli ka so tooi kum o yaa zuɣu muysir' o ni o kpehi di ni.*

Pishi-ni-yini 21

1. *Zaŋ n chanɔ tiŋgbɔŋ puuni daalizama ni nye sheŋa zaa, soli kani ka di mɔŋ so di shaawar' sheli, dama zamaatu zaa shaawara n nye li.*
2. *Tiŋgbɔŋ kam mulichi ni yu sheli, dina n nye waazibu. Be suhuyubu maa ka be maali tumdi tuma.*
3. *Litaafi ŋɔ lan kpaŋsi ni gbaaibu yi yen gbaai din vootim' vootir' manli n gbaai gbaaibu din ni zaŋ n tum tuma.*

Pishi-ni-ayi 22

Zaligu lan kpaŋsi ni sokam mali soli din kuuni o tiŋ zuɣu; dama be zali tiŋgbɔŋ la ni so kam bukaata maani zuɣu. Ni dinzuɣu, tiŋgbɔŋ niima nyela tiŋgbɔŋ zaasa buni, ka di taada kam pa so saandi.

Pishi-ni-ata 23

1. Zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni lan wuhi ni sokam tumdi tuma ka bɔm o suhuyubu tuma din nye din ni sɔŋ o ka sɔŋ o mulichi. Sokam lan mali soli din duhiri o yee ka be nyar' tuun suma tir' o.

2. Nir' wɔligu bini ni nye sheli, di ka soli ka so tooi mɔŋ o li.

3. Tumtumdi kam veeni ka o dir' wahala ka be yɔri o la yɔ' sheŋa din ni sayi o mini o mulichi ka fukumsi ti yen ŋmani di gbaairi o la ka be sɔŋ o zaligu ni buysi shem kundi ni.

4. Tiŋgbɔŋ kam mulichi mali yiko, sɔŋsim soli zuɣu, din zaani be dintɔli layingu sheli be ni bɔɔni Siliminsili ni ni Treid Yunɔns la ka di zabiri be tumtumdi' zuɣu.

Pishi-ni-anahi 24

Zaligu lan wuhi ni sokam vuhimi o daahaŋkali tariga ka tummi tuma saha, din nyaanɔ ka diemmi bee n kperimi kperigu saha.

Pishi-ni-anu 25

1. Zaligu lan wuhi ni be nam behigu la sokam zuɣu. Ni dinzuɣu, sokam mali yiko din bɔri alaafee soya; dama a laa fee n nye binsheyukam. Sokam lan mali yiko din wɔlindi puzuri ni sutura zuɣu, ni yili zuɣu, ni dinkam nye din maani ka pahiri behigu. Zaŋ n chaŋ gu-man daashiya mi polo, ni kɔŋsim doro, gbariginsim, dakɔlim, kuriginsim ni dunia yili fukumsi kam, zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni sɔŋdi sokam-mi.

2. Zaŋ n chaŋ bia mini o ma shee, sokam mi ni bia dɔyibu tɔ, dinzuɣu, bia kam, sheeje ni ŋun mi o ba zaa, zal' sheŋa nan litaafi ŋɔ ni zani yim ni bia la bia, ni dinzuɣu ban mali ba nim ni kuuni ka gamdi ka tiŋgbɔŋ nuu pa be zuɣu shem, ban zi be banim gba mali yiko din gamdi lala.

Pishi-ni-ayobu 26

1. Zaligu lan wuhi ni daadam kam mali yiko din bɔhindi karɔŋ. Gommanti n su yiko ni be yɔ sikuru bihi zuɣu ban na piini karɔŋ; ka na bi karim n chaŋ katiŋa la, zaa zuɣu. Talahi n nye li ni sokam tɔhi o bia sikuru. Tuun baŋsim sikuru-nim bi kɔŋ tiŋ kam puuni din dolisir' ban zuɣuri gɔr' ne n-ne la, ka be karindi n baŋdi veyelinga.

2. Zal' sheŋa ŋan be litaafi ŋɔ ni yeliya, ni di veeni ka baŋsim kam pahiri nir' la ninneesim, ka wuhiri bihi jilima ni suzuda ni behigu ni yurim soya ni nye sheŋa; ka ti wumdi kpamb' yeligu, ka suɣulo be sokam sani ka tɔysigu be dunia-yili zuliya kam sunsuuni; ni Musulim-nim ni Yisa Nyaanolib' ni chefirnim sunsuuni, ka Tiŋgbana Nangban Yini Layingu la nia kam pali.

3. Ba-nim ni ma-nim mali yiko din piiri karɔŋbaŋsim sheli be suhu ni yu ni be bihi karim. Zal' sheŋa ŋan be kpe wuhiya ni bihi ba-nim ni be ma-nim yubu la ka zaligu ŋɔ kpaŋsi n nyaŋ binsheyukam.

Pishi-ni-ayopɔin 27

1. Nunkam suhu yu ni o kpaŋsi o kali soya bee o diem diem sheli, bee o wa wa sheli, bee o doli ninneesim so' sheli, soli beni ka di lan tooi niŋ o yubu ka taali kani.

2. Nunkam kpaŋsir' oman zaŋ n chaŋ baŋsim polo, ni nunkam lan kpaŋdi oman zaŋ n chaŋ o nya alifaani, soli kani ka so tooi gu di lan soli zaŋ n chaŋ o yubu maa polo.

Pihita-ayi-ka 28

Zal' sheŋa ŋankam be litaafi bil' ŋɔ ni nyɛla ti zaasa fali, dinzuɣu sokam ni tooi nyu bara n bahi ŋa.

Pihita-yini-ka 29

1. Bɔbigu shee, sokam mal' la o soli din kpaŋsir' o ka sɔŋd' o, ka o bebu mali danɔko.

2. Soli kani ka so tooi yɛli ni o yu oman n-ti yayi. Yɛlli yi zani, ka bɛ yɛn vihi yɛlli maa, zaligu ni zali shem ka di ti soli ni di doli, n yuli maali yɛlli maa ka di ta sokam yɛm.

3. Di ka soli ka so tooi gbaai gbaaibu ka o gbaaibu maa tayi Yunaitid Neishins bee Tingbana Nangban Yini Layingu ni buysi shem litaafi bil' ŋɔ ni.

Pihita 30

Ni di ti sokam lahabali ka dama bɛ bi zali zal' sheŋa ŋan be kpe ŋɔ la nin yino kɔ suɣu, sokam zuɣu ka bɛ zali ŋa. Dinzuɣu, zal' sheŋa ŋan be kpe maa ka bibielim soya zuɣu, bee tinɣmɔŋ soli zuɣu. Dinzuɣu sokam luɣim tibili venyɛlinga n wum ka di chib' o.
